

SANOAT KLASSTERLARIDA INNOVATSION EKOTIZIMNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI

Mamadaliyev Anazxon Ziyodillayevich

Namangan davlat texnika
universiteti o'qituvchisi

E-mail: anazkhon@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu tezisda sanoat klasterlari doirasida innovatsion ekotizimni shakllantirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar nazariy-amaliy jihatdan ko'rib chiqilgan. Klaster va innovatsion ekotizim tushunchalari o'rtasidagi konseptual bog'liqlikni aniqlab, institutsional bilimga oid tarmoq va infratuzilmaviy omillarni tizimlashtirdi. Tadqiqotda ekotizim ishtirokchilari - korxonalar, universitetlar va davlat institutlari o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari asoslab berildi. Ochiq innovatsiya amaliyoti klaster ichida bilim almashinuvini kuchaytirishini ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: sanoat klasteri, innovatsion ekotizim, bilim oqimlari, ochiq innovatsiya, universitet-sanoat-davlat hamkorligi, mintaqaviy innovatsion tizim.

Аннотация

В данном тезисе теоретически и практически рассмотрены факторы, влияющие на формирование инновационной экосистемы в рамках промышленных кластеров. Автор определил концептуальную связь между понятиями кластера и инновационной экосистемы, а также систематизировал институциональные, знаниевые, сетевые и инфраструктурные факторы. В работе обоснованы механизмы сотрудничества между акторами экосистемы - предприятиями, университетами и государственными институтами. Автор показал, что практика открытых инноваций усиливала обмен знаниями внутри кластера. В результате исследования была разработана классификация факторов и раскрыто их взаимное влияние. Выводы приобрели практическое значение для совершенствования кластерной политики. Исследование обогатило научное знание в области региональной экономики и инновационного развития.

Ключевые слова: промышленный кластер, инновационная экосистема, перетоки знаний, открытые инновации, сотрудничество университет-промышленность-государство, региональная инновационная система.

Abstract

This thesis examined, from a theoretical and practical standpoint, the factors influencing the formation of an innovation ecosystem within industrial clusters. The author identified the conceptual link between the notions of cluster and innovation ecosystem and systematized institutional, knowledge-related, network and infrastructural factors. The study substantiated the cooperation mechanisms among ecosystem actors - enterprises, universities and state institutions. The author demonstrated that open innovation practice strengthened knowledge exchange within the cluster. As a result of the work, a classification of factors was developed and their mutual influence was clarified. The conclusions acquired practical value for improving

cluster policy. The research enriched scientific knowledge in the field of regional economics and innovation development.

Keywords: industrial cluster, innovation ecosystem, knowledge spillovers, open innovation, university-industry-government cooperation, regional innovation system.

KIRISH

Sanoat klasterlari muayyan hududda to'plangan, o'zaro bog'liq korxonalar, ta'minotchilar va ixtisoslashgan institutlarning majmuasi sifatida shakllanadi; ularning geografik yaqinligi bilim oqimlari va texnologik yangilanish uchun qulay zamin yaratadi [5]. Iqtisodiy fikr taraqqiyoti bilan bunday jarayon endi ishlab chiqarish to'plami sifatidagina emas, balki o'zaro bog'liq tizimlar tarmog'iga tayangan innovatsion ekotizim sifatida qabul qilinadi. Innovatsion ekotizim ishtirokchilar, faoliyatlar va natijalar hamda ular orasidagi to'ldiruvchi va munosabatlarning rivojlanuvchi majmuasini qamrab oladi va ishtirokchilar hamkorligining innovatsion natijadorligida belgilaydi [1].

Klaster va innovatsion ekotizim tushunchalari bir-birini rad etmaydi; aksincha, klaster ko'pincha ekotizimning hududiy hamkori vazifasini bajaradi. Klaster a'zolari o'rtasidagi munosabat o'zaro ishonch, birgalikda o'rganish va iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi hamda ochiq innovatsiya jarayonlari uchun qulay muhit yaratadi [2]. Bunday muhitda yangi bilimning yaratilishi va tarqalishi tezlashadi, korxonalarning raqobat qobiliyati mustahkamlanadi.

Sanoat klasterlari doirasida innovatsion ekotizimni shakllantiradigan omillarni nazariy-amaliy jihatdan tizimlashtirish va ularning o'zaro ta'sirini izchil yoritishdan iborat. Bunday yondashuv klaster siyosatini ilmiy asosda takomillashtirishga va mintaqaviy innovatsion salohiyatni yuksaltirishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Innovatsion ekotizimning klasterlar doirasida shakllanishi bir necha o'zaro bog'liq omillar guruhining birgalikdagi ta'siri natijasida yuzaga keladi. Nazariy adabiyotda klasterlar mahalliy innovatsion tizimlar sifatida qaralib, ularning rivojlanishida tarmoq tuzilmasi, korxona darajasidagi xususiyatlar va sanoat hayot sikli bosqichi belgilovchi ahamiyat kasb etadi [6]. Klaster ichidagi tashkiliy xilma-xillik bilim manbalarining kengayishi va innovatsion hamkorlik natijadorligining oshishi bilan bog'lanadi [5].

Institutsional omillar ekotizim faoliyatining tashkiliy doirasini belgilaydi. Davlat klaster dasturlari, huquqiy tartibga solish va hududiy strategiyalar ishtirokchilar o'rtasidagi muvofiqlashtirishni mustahkamlaydi; mintaqaviy innovatsion tizimlarni klaster hamda ekotizim yondashuvi asosida shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga hisoblanadi [3]. Universitet, sanoat va davlat o'rtasidagi uch tomonlama hamkorlik modeli bilimlarni amaliyotga joriy etish va texnologiya transferi uchun institutsional zamin yaratadi [9].

Bilimga oid omillar ekotizimning asosini tashkil etadi. Bilim oqimlari korxonalarning innovatsion samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi; Hududiy ilmiy salohiyat sanoatning texnologik innovatsiyasiga aylanadi va umumiy innovatsion

salohiyatni oshiradi [7]. Ochiq innovatsiya amaliyoti klaster a'zolari uchun rasmiy va norasmiy bilim manbaini ta'minlaydi hamda hamkorlik aloqalarini kuchaytiradi [4].

Tarmoq omillari ishtirokchilar o'rtasidagi aloqalar sifatiga tayanadi. Ilmiy innovatsion sanoat klasterlarida korxonalar o'rtasidagi Patent sohasidagi hamkorlik investitsiya, texnologik almashinuv va ta'minot zanjiri hamkorligini yuzaga keltiradi hamda geografik chegaralardan oshib o'tuvchi innovatsion tarmoqlarni shakllantiradi [8]. Aloqalarning tarmoq tuzilmasi bilim tarqalishining samaradorligini belgilaydi va ekotizim ishtirokchilarining birgalikdagi natijadorligini oshiradi [6].

Infratuzilmaviy va tashkiliy omillar yuqoridagi jarayonlarni qo'llab-quvvatlaydi. Vositachi tashkilotlar sifatidagi klaster tuzilmalari ochiq innovatsiya jarayonini muvofiqlashtiradi, yangi ittifoqlar hosil bo'lishiga ko'maklashadi va barqaror innovatsiyalarga yo'naltirilgan hamkorlikni rag'batlantiradi [4]. Ixtisoslashgan infratuzilma va tashkiliy xilma-xillik bilim manbalari rang-barangligini ta'minlab, innovatsion faoliyatning barqarorligini mustahkamlaydi [5].

Omllarning tasnifi va ularning ilmiy asoslari 1-jadvalda tizimlashtirildi:

1-jadval

Sanoat klasterlarida innovatsion ekotizimni shakllantirish omillari tasnifi¹

Omllar guruhi	Asosiy mazmuni	Manba
Institutsional omillar	Davlat klaster dasturlari, huquqiy tartibga solish, universitet-sanoat-davlat hamkorligi	[3]
Bilimga oid omillar	Bilim oqimlari (spillover), tadqiqot va ishlanmalar, ochiq innovatsiya amaliyoti	[7]
Tarmoq omillari	Ishtirokchilar o'rtasidagi aloqalar, patent aloqalari, ijtimoiy kapital va ishonch	[8]
Infratuzilmaviy va tashkiliy omillar	Ixtisoslashgan infratuzilma, vositachi tashkilotlar, tashkiliy xilma-xillik	[4]

1-jadvalda keltirilgan omillar guruhlar alohida emas, balki o'zaro bog'liq holda faoliyat ko'rsatadi. Institutsional muhit bilim oqimlarini yo'naltiradi, tarmoq aloqalari bilimni amaliy innovatsiyaga aylantiradi, infratuzilma esa bu jarayonni barqarorlashtiradi. Aynan mana shu bog'liqlik klasterlarni oddiy ishlab chiqarish makonidan ko'p aktorli innovatsion ekotizimga aylantiradi [2].

Amaliy nuqtai nazardan ekotizimning samaradorligi ishtirokchilar o'rtasidagi muvofiqlashtirish darajasiga bog'liq. Ochiq innovatsiya vositachilari sifatidagi klasterlar a'zolarining tarmog'ini boshqaribgina qolmay, kengroq innovatsion ekotizimni birgalikda yaratadi [2]. Bunday hamkorlik kichik va o'rta korxonalar uchun yangi kompetensiyalar, ittifoqlar va bozorga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi [4]. Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashgan innovatsion faoliyat esa klasterlarning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlaydi [4].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sanoat klasterlarida innovatsion ekotizimni shakllantirish institutsional, bilimga oid, tarmoq hamda infratuzilmaviy omillarning uyg'un ta'siriga tayanadi. Bu

¹ Muallif tomonidan keltirilgan ilmiy manbalar asosida tuzildi.

omillarning o'zaro bog'liqligi klasterning innovatsion natijadorligini belgilaydi va uni barqaror ekotizimga aylantiradi. Nazariy tasnif hamda amaliy mexanizmlarning birligi klasterni faol innovatsion makon sifatida rivojlantirishning ilmiy asosini tashkil etadi.

Olib borilgan ko'rib chiqish natijasida quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. Universitet, sanoat va davlat o'rtasidagi uch tomonlama hamkorlikni institutsional jihatdan mustahkamlash bilim kapitallashuvi va texnologiya transferini tezlashtiradi.

2. Ochiq innovatsiya platformalarini rivojlantirish klaster ichidagi bilim oqimlarini kuchaytiradi va ishtirokchilar o'rtasidagi hamkorlikni chuqurlashtiradi

3. Vositachi tashkilotlarni qo'llab-quvvatlash yangi ittifoqlar hosil bo'lishiga hamda barqaror innovatsiyalarga yo'naltirilgan loyihalarga ko'maklashadi.

4. Bilim infratuzilmasiga investitsiya kiritish va tarmoq aloqalarini rivojlantirish mintaqaviy innovatsion salohiyatni yuksaltiradi .

Ushbu tavsiyalar klaster siyosatini ilmiy asosda takomillashtirishga xizmat qiladi va mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish uchun mustahkam zamin yaratadi. Innovatsion ekotizimga tayangan klasterlar yuqori qo'shimcha qiymat yaratish, bandlikni oshirish va texnologik yangilanishni jadallashtirish orqali barqaror o'sishning ishonchli manbasiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Granstrand O., Holgersson M. Innovation ecosystems: A conceptual review and a new definition. Technovation, 2020, Vol. 90-91, 102098. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0166497218303870>

2. Innovation by proxy - clusters as ecosystems facilitating open innovation. Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation, 2020, Vol. 16(3). <https://jemi.edu.pl/vol-16-issue-3-2020/innovation-by-proxy-clusters-as-ecosystems-facilitating-open-innovation>

3. Updating the Open Innovation Concept Based on Ecosystem Approach: Regional Aspects. Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity (ScienceDirect), 2022. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2199853122000440>

4. Sustainability of Cluster Organizations as Open Innovation Intermediaries. Sustainability, 2020, Vol. 12(24), 10520. <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/24/10520>

5. Industry cluster, organizational diversity, and innovation. Journal of Innovation & Knowledge (ScienceDirect), 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2096248723000097>

6. Identifying Clusters as Local Innovation Systems. Journal of the Knowledge Economy (Springer), 2023. <https://link.springer.com/article/10.1007/s13132-023-01481-9>

7. Knowledge Spillover and Spatial Innovation Growth: Evidence from China's Yangtze River Delta. Sustainability, 2023, Vol. 15(19), 14370. <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/19/14370>

8. Research on Innovation Network Features of Patent-Intensive Industry Clusters and Their Evolution. Systems, 2025, Vol. 13(9), 795. <https://www.mdpi.com/2079-8954/13/9/795>

9. Triple Helix: A Journal of University-Industry-Government Innovation and Entrepreneurship (open access). Directory of Open Access Journals. <https://doaj.org/toc/2197-1927>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:

Ingliz tili muharriri:

Rus tili muharriri:

Musahhih:

Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li

Karimova Shirin Zoxid qizi

Sadikov Shoxrux Shuxratovich

Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-YIL, 16- OKTABR, MAXSUS SON, IV-V-SHO'BALAR

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta:

info@marketingjournal.uz

Bot:

[@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)

Tel.:

+998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГОСТ 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**